

vant. Nam loquitur etiam illud Concilium de puro juramento civili, tum quia nullum aliud erat tunc auditum in Ecclesia regibus fieri; tum etiam quia pro fundamento præmittit Concilium: *Constat quia quicumque potestati a Domino data resistit, juxta Apostolicum documentum Dei ordinationi resistit*; potestas autem regis civilis tantum est; de simili ergo juramento loquitur Concilium.

4. *Ex Conc. Aquisgra. probatur diversitas primatus ecclesiastici a laico. — Constantini sententia de jurisdictione Episcoporum.*—Quod si rex Angliæ illi gravissimo Concilio fidem adhibet, ut par est, quæso, primum ab eo jactum fundamentum attente consideret; statim enim in principio sic Patres loquuntur: *Primo, visum est normam universæ religionis atque ecclesiasticæ disciplinæ in duabus consistere personis, Pontificali, videlicet, atque imperiali.* Quod fundamentum primum auctoritate Gelasii, præferentis auctoritatem Papæ potestati regum, confirmat; deinde testimonio Fulgentii, dicentis: *Quantum pertinet ad hujus temporis vitam, in Ecclesia nemo Pontifice potior, et in sæculo christiano imperatore nemo potior invenitur*¹. Et in parte tertia ejusdem Concilii multa de regali munere, ac potestate traduntur, et in cap. 5 illius partis refertur dictum Constantini ad Episcopos: *Potestatem vobis dedit Deus de nobis quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur, vos autem non potestis ab hominibus judicari*². Quando ergo Concilia juramenta fidelitatis regibus facta servanda esse decernunt, non confundunt civilem obedientiam cum ecclesiastica, sed unicuique quod suum est reddendum statuunt, Cæsari quæ Cæsaris sunt, et quæ sunt Dei Deo. Et ita de primo juramento fidelitatis et obedientiæ tantum civilis nulla est controversia.

5. *Principem laicum habere jurisdictionem spirituales, olim inauditum.*—De secundo autem genere juramenti, quo vasallus fidelis regis christiani illum recognoscit ut supremum caput vel gubernatorem Ecclesiæ in ecclesiasticis et spiritualibus rebus, eique obedientiam in eisdem spiritualibus promittit, nulla quidem fuit olim in Catholica Ecclesia controversia, quia nunquam in illa tale juramentum auditum est, quia materia ejus sacrilega et doctrinæ fidei contraria semper judicata

¹ Gelas. ad Anastas. imperat.; Fulgen., lib. de Prædestin. et grat.

² Ruffin., lib. 1, alias 10, cap. 2.

est. A temporibus autem Henrici VIII cœpit in regno Angliæ illud juramentum introduci; et in principio ipsemet rex in comitiis regni sui illud proponere non est ausus, quia res nova esset et inaudita, sciretque viris catholicis, et præsertim ecclesiasticis, futuram esse acerbissimam. Ideoque Roffensem, virum magnæ auctoritatis, ut illud proponeret, suæque auctoritate aliis persuaderet, coegit; ille autem licet iniquitatem juramenti non ignoraret, tunc vel timore vel rationibus humanis inductus, regi paruit, juramentumque non simpliciter, sed quadam limitatione addita, cæteris Episcopis proposuit, scilicet *quantum eis per Dei verbum permissum esset ac licitum*¹. Hujus autem lapsus ex humana fragilitate profecti eum postea gravissime pœnituit, publiceque contestatus est non debuisse eum exceptione illa juramentum admittere, ac si res esset dubia, sed per verbum Dei veritatem aperire, ne alii in fraudem inducerentur. Itaque ex tunc schismatici et timidi juramentum probare et reddere; Catholici autem detestari et vitare cœperunt. Idemque dissidium inter Catholicos et hæreticos usque nunc durat, et perpetuo perseverabit, quamdiu illi Schismatici in suo errore permanserint, quoniam nobis certum est fidem catholicam tale juramentum damnare.

6. *Non est hic quæstio de secundi juramenti genere, neque de tertio.*—Nihilominus tamen quæstio, quæ nunc versatur, non est de hoc juramento; bene enim novit rex Angliæ Romanam fidem illud juramentum damnare, et a veris ac constantibus catholicis subditis suis non esse præstandum: imo (ut infra videbimus) ob hanc causam dicit, formulam juramenti mutasse, ne subditos suos in eas angustias cum ingenti discrimine induceret. Quamvis enim ipse et alii Anglicani Protestantibus privato suo errore opinentur, juramentum illud esse licitum, quia putant promissionem esse de re licita et debita, nihilominus non negant nec negare possunt, si vel ratione naturali uti velint, iniquum esse, tale juramentum contra conscientiam præstare, sive animo non implendi illud, sive credentem talem obedientiam soli Pontifici Summo esse reddendam. Quapropter non manet inter nos in hoc puncto controversia de juramento, sed de materia ejus, quæ coincidit cum controversia de primatu, quæ libro tertio tractata est.

¹ Sander., lib. 1.

7. *Quarti juramenti genus.*—Atque eadem prolatione non est quæstio de tertio juramento, utramque obedientiam civilem et ecclesiasticam aperte comprehendente. Cum enim bonum ex integra causa, et malum ex quocumque defectu, et una pars materiæ talis juramenti prava sit, manifestum est totum juramentum esse iniquum. Sicut enim propositio copulativa, cujus una pars est falsa, simpliciter falsa est, ita juramentum illud, cum per illud copulative (ut sic dicam) et civilis et ecclesiastica obedientia regi ut supremo capiti promittatur, simpliciter iniquum et detestabile est. Denique qui credit regem temporalem esse supremum in temporalibus et spiritualibus, quamvis in priori parte non erret, sed tantum in posteriori, simpliciter hæreticus est, quia una hæresis sufficit ad hæreticum constituendum; ergo similiter juramentum illud est professio cujusdam hæresis, ac proinde abominabile. Idemque non minus evidens et certum esse debet de quarta jurandi forma, in qua promissio obedientiæ civilis regi faciendæ, et abjuratio Pontificia non clare, sed tecte et simulate proponitur, quia in moralibus illa duo æquiparantur, parumque refert ad fidei constantiam, quod aperte vel sub aliquo velamine et simulatione veritas catholica negetur. Unde etiam de hoc puncto non est principalis controversia; quia vero ab ignorantibus potest in dubium revocari, inferius opportuno loco dictam veritatem confirmabimus.

8. *Controversiæ status ac divisio.*—Punctum ergo principale, in quo rex controversiam constituit, non est de jure (ut sic dicam), sed de facto, id est, an in illa ultima forma jurandi a rege Angliæ inventa sola obedientia civilis a subditis exigatur, ecclesiastica vero nullo modo, neque expresse, neque tacite, vel tecte, seu palliate. Et similiter an per illud juramentum abjuretur primatus Papæ, ejusque suprema spiritualis potestas negetur, vel solum fiat professio supremæ potestatis regiæ in suo ordine et gradu, sine professione spiritualis potestatis, quam usurpat. Nam rex Angliæ contendit, in eo juramento solam promissionem obedientiæ pure civilis, et professionem supremæ regiæ potestatis temporalis contineri. Sic enim ait in Præfatione, pag. 12: *Tanto studio tantaque sollicitudine cavebam, ne quicquam hoc juramento contineretur, præter fidelitatis illius et temporalis obedientiæ promissionem, quam ipsa natura omnibus sub regno nascentibus præscribit.* Et infra dicit

scripsisse Apologiam, in qua suscipiebat probationem non est quæstio de tertio juramento, utramque obedientiam civilem et ecclesiasticam aperte comprehendente. Cum enim bonum ex integra causa, et malum ex quocumque defectu, et una pars materiæ talis juramenti prava sit, manifestum est totum juramentum esse iniquum. Sicut enim propositio copulativa, cujus una pars est falsa, simpliciter falsa est, ita juramentum illud, cum per illud copulative (ut sic dicam) et civilis et ecclesiastica obedientia regi ut supremo capiti promittatur, simpliciter iniquum et detestabile est. Denique qui credit regem temporalem esse supremum in temporalibus et spiritualibus, quamvis in priori parte non erret, sed tantum in posteriori, simpliciter hæreticus est, quia una hæresis sufficit ad hæreticum constituendum; ergo similiter juramentum illud est professio cujusdam hæresis, ac proinde abominabile. Idemque non minus evidens et certum esse debet de quarta jurandi forma, in qua promissio obedientiæ civilis regi faciendæ, et abjuratio Pontificia non clare, sed tecte et simulate proponitur, quia in moralibus illa duo æquiparantur, parumque refert ad fidei constantiam, quod aperte vel sub aliquo velamine et simulatione veritas catholica negetur. Unde etiam de hoc puncto non est principalis controversia; quia vero ab ignorantibus potest in dubium revocari, inferius opportuno loco dictam veritatem confirmabimus.

CAPUT II.

UTRUM IN PRIMA PARTE FORMULÆ JURAMENTI ALIQUID PRÆTER OBEDIENTIAM CIVILEM ET CONTRA ECCLESIASTICAM JURANDUM PROPONATUR?

1. *Vide lib. 1 de Juram., c. 13, n. 8, 21 et sequentibus.*—In quatuor partes seu paragraphos dicta juramenti formula divisa est: prima est in ejus initio, secunda in paragrapho *Item juro*, tertia in paragrapho *Præterea juro*, quarta in paragrapho *Et ulterius credo*, quæ disentiendæ sunt, et attente considerandum an in omnibus, vel in aliqua earum verum inveniat illud regis pronunciatum, nihil in illo juramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere civilem ac temporalem spectat. Prius autem quam ad singulas partes descendam, præmoneo, ab aliquibus notatum esse, verbum *juro* in prima et ultima clausula non apponi, et ideo in eis non jurari, ac subinde non tantam requiri certitudinem de veritate earum rerum quæ in eis proponuntur, quin sine culpa saltem gravi quis possit illa confiteri, licet ea non credat, sicut in aliis duabus partibus, quæ sub juramento proferuntur, necessaria est. Hæc vero consideratio falsa est et pernicioosa. Primo enim citra dubium verum est, etiam illa, quæ in prima et ultima parte continentur, sub juramento proferri. Nam in prima dicitur: *In conscientia mea coram Deo*, quæ duæ particulæ, in rigore sumptæ, solent esse formæ jurandi, et licet sigillatim sumptæ interdum sint ambiguæ, tamen simul conjunctæ ad invicem se juvant, et determinant significationem ad indubitatum jurandi formam. Et augetur certitudo ex solemnitate juramenti, et ex materia ejus, et quia statim in secunda clausula dicitur: *Item juro*, et ex aliis quæ jam

dicam. Nam in ultima etiam clausula ponitur particula: *In conscientia mea*, et deinde supponitur simpliciter juramentum hoc, quoad omnes suas partes esse tam validum juramentum, ut a nulla earum possit Pontifex quemquam absolvere. Et quod tollit omne dubium, infra dicitur: *Hæc omnia plane ac sincere agnosco et juro*. Et in fine concluditur: *In vera fide christiani viri, et sic me Deus adjuvet*. Quod ultimum verbum sufficit ad jurandum omnia præmissa, ut in jure etiam canonico habetur, c. *Ego N.*, de Jurejurando. Ultimo vero addo, cum in prima parte dicatur: *Agnosco et profiteor*, et in ultima dicatur: *Credo*, et materia pertineat ad dogmata fidei, etiam si juramentum non interveniret, fore gravissimum peccatum in illa materia aliquid falsum confiteri vel profiteri, quia esset contra fidei confessionem, quæ necessaria est ad salutem, teste Paulo, ad Roman. 10.

2. *In prima juramenti parte virus latere ostenditur.* — Hoc ergo supposito, imprimis in ipso juramenti initio: *Ego A. B., vere et sincere agnosco et profiteor, testificor et declaro in conscientia mea, coram Deo et mundo, quod supremus dominus noster rex Jacobus est legitimus et verus rex*, etc., adverte, licet hæc verba sincere proposita et intellecta expresse nihil aliud quam dominii ac regni temporalis professionem continere videantur, nihilominus in verbis illis: *Supremus dominus noster rex*, virus latere. Nam juxta intentionem loquentis, ex alia formula jarandi nunquam retractata, et ex publica ejus professione et scriptis satis cognita, et juxta vulgarem et receptum in illo regno sensum, particula *supremus dominus* significat esse supremum simpliciter, tam in spiritualibus quam in temporalibus; supremum (inquam) positive in suo regno, quia est supra omnes, tam laicos quam ecclesiasticos, tam in temporalibus quam in spiritualibus; et negative respectu totius orbis, seu Ecclesiæ, quia nullum in ea recognoscit superiorem. Cum ergo in ipsa forma juramenti cogatur omnis, qui jurat, illo modo recognoscere regem ut supremum dominum, tacite cogitur confiteri primatum ejus supremum in magna Britannia et Hybernia, et exemptionem ejus ab omni superiori potestate, et consequenter tacite abjurare cogitur supremam spirituales Pontificis potestatem. Sic ergo in illa sola particula, *Supremus dominus noster*, aliquid ultra obedientiam civilem ac temporalem continetur.

3. *Excluditur evasio.* — Dicet aliquis, esto hæc fuerit intentio regis, quam certe negare

non potest, consulto non expressisse illam in ipsa formula, ne Pontificis (ut ipse loquitur) scrupulus conscientiæ injiceretur, quem nunc poterunt facile deponere, non jurando juxta intentionem loquentis, sed juxta simplicitatem verborum, sonum, et in sensu accommodato, quem possunt illa verba facere, tantum de supremo dominio in temporalibus ea intelligendo. Verumtamen hæc fuga licet speculative (ut aiunt) et abstracte, ac remoto scandalo, posset sustineri, tamen in usu et praxi in tali loco, et inter tales personas, et cum aliis circumstantiis, ac periculo scandali, quod simul ibi concurrat, vix potest ab illis verbis separari talis significatio, et consequenter illa erit quædam externa confessio et professio potestatis regis absolute supremæ in omni materia, et sine ulla limitatione, præter illam quæ in ipsis verbis additur, de terris ejus dominio subjectis. Quæ limitatio auget cætera verba, ut sine ulla limitatione dicta intelligantur. Multoque magis id declarant verba sequentia, ubi jam non tecte, sed expresse ultra civilem et temporalem obedientiam juramentum extenditur.

4. *Dictis verbis Papæ potestatem abjurari.* — Additur enim: *Et quod Papa nec per se ipsum, nec per ullam aliam auctoritatem Ecclesiæ vel Sedis Romanæ, nec per ulla media cum quibuscumque aliis aliquam potestatem, nec auctoritatem habeat regem deponendi*. Quis, quæso, dicat, per hæc verba tantum postulari a subditis obedientiam civilem, qualis summis principibus a subditis debetur? Certe alii reges Ecclesiæ non minus supremi principes in temporalibus sunt, quam rex Angliæ; et tamen neque ipsi talem obedientiam exigunt, nec sibi a subditis deberi credunt, nec subditi illam recognoscunt; ergo aperte declarat rex Angliæ de se loqui et sentire tanquam de supremo principe, nullum in terris habente superiorem, et hanc professionem per illud juramentum a subditis postulare. Deinde per illa verba non tam juratur obedientia regi, quam abjuratur potestas Papæ; tractare autem de potestate Papæ, et illam jurandam vel abjurandam proponere, non pertinet ad potestatem civilem aut temporalem regis, nec ad obedientiam civilem illi debitam; ergo illa verba evidenter excedunt terminos obedientiæ civilis, tum quia verba ipsa aliquid aliud significant præter obedientiam civilem regi debitam, ut ex ipsis manifestum est; tum etiam quia ipsemet actus exigendi tale juramentum, et imponendi obligationem profitendi hoc vel illud de potes-

tate Pontificis, est actus jurisdictionis plus quam civilis, imo superioris vel non subditæ potestati Pontificis; quia ad civilem potestatem non pertinet, spirituali potestati, præsertim supremæ, terminos præscribere. Duobus ergo modis (ut theologis terminis rem declararem) rex in illis verbis postulat obedientiam plus quam civilem: primo, in actu signato, proponendo materiam non civilem; secundo, in actu exercito, utendo potestate plus quam civili, et cogendo subditos ut illi se subdant, et sua professione illam recognoscant.

5. *Præcipua ratio.* — Accedit quod per illa verba proponitur professio cujusdam erroris contra doctrinam ab universa Ecclesia probatam. Quamvis enim revera materia illa ecclesiastica sit, si doctrina proposita vera esset, utcumque tolerabilis esset jurisdictionis usurpatio; cum tamen ipsa forma juramenti errorem contineat, et ad illum profitendum subditos compellat, non solum exigit aliquid ultra obedientiam civilem, sed etiam cogit ad abnegandam Pontificiam potestatem, et ad confitendum aliquid sanæ doctrinæ contrarium. Assumptum ostenditur, quia ille articulus illius juramenti includit hanc propositionem et fidem ejus: *In Pontifice vel in universa Ecclesia non est potestas ad deponendum regem baptizatum in ullo casu, vel propter quamcumque causam vel culpam*. Quamvis enim in ipsa juramenti forma non addantur expresse omnes istæ particulæ, *in ullo casu, vel propter quamcumque causam aut culpam*, in aliis æquivalentibus continentur, nimirum, cum dicitur, quod *Papa, nec per se, nec per alios, nec cum quibuscumque aliis aliquam potestatem nec auctoritatem habeat regem deponendi*. Si enim nullam potestatem habet, ergo nec facultatem puniendi, nec quovis alio titulo potestatem habet effectricem talis effectus seu depositionis. Et hoc idem per alias clausulas amplificatur, videlicet, quod Papa non habeat potestatem disponendi de regnis sub dominio regis constitutis, aut alteri regi concedendi auctoritatem illa invadendi. Nam hæc omnia pendent ex illo principio, quod Papa non possit illum cogere per talem poenam depositionis, etiam si hæreticus, vel schismaticus, vel Catholicorum persecutor sit, neque aliquibus mediis coactionis temporalis seu corporalis uti ad illum puniendum, vel Ecclesiam defendendam, et Catholicos a tanto periculo eruendos. Quam vero falsum sit hoc dogma, quamque alienum a principiis fidei, ab usu Ecclesiæ, et ab omni etiam recta ratione, supposito munere pasto-

rali quod Christus Vicario suo commendavit, satis in libro tertio ostensum est; ideoque in hoc puncto in præsentis non amplius immorabor.

6. Tandem ejusdem rationis est alia clausula, qua hæc pars hujus juramenti concluditur, in qua rex suos subditos jurare cogit in Pontifice non esse potestatem, *illos subditorum suorum ab eorum suæ Majestatis obedientia et subjectione exonerandi, aut illis eorum licentiam dare arma contra ipsum gerendi, tumultus seminandi, aut aliquam violentiam aut damnum Majestatis suæ personæ, statui, vel regimini, vel aliquibus suis subditis intra sua dominia offerendi*. Quæ clausula ejusdem fere rationis est cum præcedenti, et ex eodem errore procedit, nimirum, quod in Pontifice nulla sit potestas coerciva regis per corporalem violentiam, vel alias temporales poenas; quam doctrinam erroneam esse in eodem libro tertio ostensum est. Quamobrem etiam in hac clausula aliquid ultra obedientiam civilem jurandum proponitur, et spiritualis potestas usurpatur, eamque in ipso juramento profiteri, et in rege agnoscere subditi coguntur. Ac denique etiam potestas Pontificia abjuratur, et error contra fidei doctrinam juratur.

7. *Alii errores in hac clausula contenti.* — Imo hic involuntur novi errores. Unus est, quod Papa non habeat potestatem relaxandi juramenta, etiam si justa et rationabilis causa intercedat, quod est contra ecclesiasticum morem, Conciliorumque generalium usum et approbationem, cap. 2, de Re judic., 6; et contra catholicorum Doctorum consensum, et contra potestatem ligandi et solvendi Petro datam, et ita usu et moribus totius populi christiani declaratam. Et præterea est etiam contra rationem, nam in similibus juramentis semper includitur vel conditio tacita: Si promissio impleri possit sine notabili damno et periculo jurantis, maxime vero quando illud periculum et damnum provenit ex injuria et violentia ejus, cui fit promissio. Vel intelligitur reservatum jus superioris, qui, non obstante promissione a subdito facta, potest illi prohibere ne illam impleat, seu ne actionem promissam exequat, si justa et rationabilis causa intercedat, et consequenter potest relaxare juramentum, materiam ejus prohibendo. Denique hic error supponit priorem: nam si Papa potest deponere regem, consequenter necesse est ut auferre possit vinculum obedientiæ et juramenti, quia non promittitur obedientia Jacobo ut Jacobus est, sed ut rex;

unde si desinat esse rex, eo ipso non debetur ei obedientia, ac subinde nec juramentum obligat, nam, sublata materia juramenti, consequenter juramenti obligationem auferri necesse est.

8. *Alius error.* — Alius novus error est, quia non solum negatur Pontifici potestas deponendi regem ipsum hæreticum, sed etiam subditos ejus cogendi per hujusmodi pœnas, ut patet ex illa particula, *vel aliquibus suis subditis*. Est enim, circa sensum illorum verborum, advertendum, neminem esse, qui doceat posse Pontificem suo arbitrio, et absque cogente justitiæ ratione, dare alicui principi licentiam, ut contra alium regem vel subditos ejus arma sumat, aut vim aliquam vel nocumentum ei inferat; sicut etiam non potest pro libito dare licentiam subditis excitandi turbas contra regem suum, prout videtur rex Angliæ in discursu hujus operis Papæ attribueri, ut in fine libri tertii animadvertimus ac refutavimus. Quis enim Pontifex hanc sibi unquam potestatem arrogavit? aut quis Catholicus, aut rationis usum habens, hoc unquam docuit aut prædicavit? Non oportet ergo tegere aut palliare verba illa, fingendo sensum eorum esse, Papam non posse illam licentiam dare ad libitum, et sine causa, hoc enim neque rex timet, neque in mentem hominum venit.

9. *Postremum juramentum priora virtute continere.* — Sensus ergo est, non posse Pontificem violentiam aliquam vel damnum inferre, non solum regi, verum etiam nec subditis suis, neque alicui dare licentiam quippiam simile contra subditos regis Angliæ faciendi, etiam si illi apostatæ sint, et Ecclesiæ Romanæ rebelles, ac schismatum et hæresum seminatores vel fautores; hoc ergo modo dicimus, in verbis illis magnum et novum errorem contineri, vel certe eundem de primatu magis explicatum. Quid enim hoc aliud est, quam profiteri subditos regis Angliæ non habere in terris alium superiorem, præter ipsum regem, nec ab alio posse cogi vel puniri propter sua scelera, etiam si aliis Catholicis et Ecclesiæ Christi perniciosi sint? Ergo per omnes has clausulas, vel satis expresse, vel saltem implicite negatur et abjuratur suprema Pontificis potestas, et regi tribuitur. Unde concluditur, et falsum esse, nihil in hoc juramento exigi, præter professionem civilis ac temporalis obedientiæ, et e contrario verissimum esse, juramentum hoc esse mistum, et virtute continere quidquid in prioribus jurandum offere-

batur. Neque video quid possit his rationibus cum aliqua probabilitatis specie responderi; quamdam autem fugam, quam rex insinuat, in sequenti capite attingemus.

CAPUT III.

IN SECUNDA JURAMENTI PARTE ALIQUID ETIAM ULTRA CIVILEM OBEDIENTIAM, ET CONTRA ECCLESIASTICAM JURANDUM OFFERRI.

1. Incipit hæc pars ab illis verbis: *Item juro, et nihil fere continet diversum a præcedenti, sed in ea magis declarantur omnia, quæ in priori parte contra potestatem Papæ abjurantur, ut nimirum intelligantur non solum de potestate extrajudiciali (ut sic dicam), seu de potentia faciendi per vires humanas, sed etiam procedere de potestate jurisdictionis et judiciali, quæ in hac secunda parte expressius negatur et abjuratur Pontifici sequentibus verbis: Item juro ex corde, quod, non obstante aliqua declaratione vel sententia excommunicationis, aut deprivationis facta, vel concessa aut facienda, vel concedenda per Papam, vel successores suos, vel per quacumque auctoritatem derivatam, aut derivari prætentam ab illo seu a sua Sede, contra dictum regem, hæredes aut successores suos, vel quacumque absolute dictionum subditorum ab eorum obedientia, fidelitatem tamen et veram obedientiam suæ Majestati, hæredibus, et successoribus suis præstabo, ipsumque et ipsos totis meis viribus contra omnes conspirationes, et attentata quæcumque, quæ contra personam illius, vel illorum, eorumque coronam et dignitatem, ratione vel colore alicujus sententiæ, vel declarationis, aut alias facta fuerit, defendam.*

2. *Duplex sensus secundæ partis juramenti.* — *Prior sensus excluditur, et alienus a mente regis ostenditur.* — Ut ergo nullus detur subterfugendi locus, interrogo an rex intelligat sententiam Papæ deponentis regem baptizatum, et qui se Christianum esse profitetur, propter crimina, posse esse justam, an vero credat semper esse injustam. Primum, ut credo, non asseret, alias subditos suos ad rem turpissimam jurandam induceret, nimirum ad non parendum sententiæ justæ, quæ secum affert justum præceptum. Nam si sententia justa est, etiam erit justum præceptum, quo illa a subditis servari mandatur, cum aliter non possit executioni mandari. Item si sententia depositionis lata a Papa contra regem esse potest justa, etiam erit efficax; habet ergo ef-

fectum pœnæ quam imponit. Unde cum pœna imposita per sententiam depositionis a regno, sit ipso facto privare regem dominio et proprietate regni, sententia justa efficaciter privat regno; ergo contra justitiam et obedientiam debitam Papæ est, resistere tali sententiæ, et defendere personam regis contra executionem talis sententiæ; ergo qui primum credit, et nihilominus hoc secundum jurat, rem plane injustam et iniquam jurat. Et aliunde contradictionem involvit, velle servare obedientiam et fidelitatem alicui tanquam vero regi, quem scias per justam declarationem, vel sententiam esse cum effectu a regno depositum. Ut si Papa ipse exigeret a fidelibus juramentum, quod, non obstante quacumque sententia vel declaratione depositionis ejus, etiam propter crimen hæresis, a quocumque generali Concilio facta, eum defendent in sua sede, eique eandem obedientiam et fidelitatem præstarent, juramentum esset iniquum, quia esset de re iniqua, et Ecclesiæ ac fidei contraria. Tale ergo est hoc juramentum regis, si dicta sententia justa supponatur. Hoc ergo sine dubio non admittet rex, neque etiam opinor adeo esse suarum rerum iniquum aestimatorem, ut si concedat, sententiam, a Papa latam contra aliquem regem, esse posse justam, nihilominus neget contra se posse eandem tenere æquitatem. Quam enim majorem immunitatem vel innocentiam in se, quam in aliis regibus, qui Romanæ Ecclesiæ rebelles, aut fidei desertores et impugnatores fuerunt, allegare potest? Aut, licet in se causam depositione dignam non agnoscat, unde scit in successoribus suis esse non posse, cum tamen de omnibus æque juramentum exigat? Non est ergo dubium quin fundamentum hujus juramenti sit, talem sententiam non posse esse justam.

3. *Posterior sensus a rege intentus errorem continere ostenditur.* — Hinc ergo evidenter concludimus postulari a subditis regis Angliæ per illa verba, ut jurent, sententiam depositionis contra regem neque validam neque justam esse posse, nam revera hoc profiterentur, cum jurant tali sententiæ non parere, nec illam servare. Unde ulterius concludimus, ab eisdem peti ut jurent non esse in Pontifice potestatem ad talem sententiam ferendam. Probat, quia non alia ratione credit rex, et a suis subditis vult credi, sententiam illam fore injustam, nisi quia absque potestate et jurisdictione Papæ supra regem lata sit; hoc enim jugum confringere et a se tol-

lere his omnibus mediis conatur rex, et ideo in suo libro sæpe repetit, se nihil minus esse a Pontifice, et Pontifici nihil negotii esse cum illo, et similia. Nec potest aliam rationem injustitiæ in tali sententia rex allegare aut prætere, quæ perpetua sit, et huic parti juramenti fundamentum dare potuerit. Nam, licet in principio Apologiæ duas alias causas ipse indicet, videlicet, quod dispar religionis cultus non sit sufficiens causa, ut subditi possint contra regem conjurare, et quod inaudita causa damnatus sit, quas querelas infra tractabo; nihilominus neutra earum est universalis et perpetua (ut de illarum qualitate modo nihil dicam). Et ita non potuit juramenti formam in illis causis fundari, tum quia Pontifex nondum Breve suum scripserat, de quo rex conqueritur; tum etiam quia juramentum loquitur de sententia facta vel facienda contra regem vel successores suos; comprehendit ergo omnem sententiam, sive feratur audita parte, sive non audita, sive propter disparem religionem, sive propter quæcumque alia crimina, vel aliam causam. Ergo injustitia, quam in illa sententia rex supponit, et in qua fundavit illam juramenti formulam, non est nisi quia credit, non posse a legitima potestate et jurisdictione manare.

4. *In ea parte juramenti professionem erroris contra fidem includi.* — *Quot ibi lateant peccata.* — Concludo igitur, in illis verbis hujus juramenti non tantum postulari a subditis civilem obedientiam, sed etiam professionem hujus erroris, quod Papa non habeat potestatem et jurisdictionem ad ferendam contra regem depositionis sententiam quacumque ex causa; ac subinde non esse veram illam regis propositionem, *nihil in eo juramento contineri, nisi quod ad obedientiam mere civilem ac temporalem spectat.* Et inde ulterius infertur, peccare gravissime subditos illud juramentum præstando. Nam profiterentur exterius Papam non habere jurisdictionem supra regem, qua possit in eum justam sententiam depositionis dicere, quacumque ex causa et quocumque modo illam ferat, servato ordine quem naturalis justitia postulare, si potestas non deesset. Aut enim qui hoc juramentum exhibet, hoc, quod profitemur, credit, vel non credit; si credit, corde et opere schismaticus est, et in doctrina fidei errat; si vero non credit quod in juramenti forma continetur, et nihilominus jurat, peccat, tum contra fidei confessionem,